

Asia: VN/20307/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemissa joustomallissa ehdotetaan, että työkyvyttömyyseläkkeen saajalle laskettaisiin vuosittainen joustosumma, jonka puitteissa yksittäiset ansiorajan ylitykset olisivat sallittuja. Vasta joustosumman loputtua ylitys vähennettäisiin eläkkeestä. Lisäksi jos kuukausiraja ylittyisi yhtäjaksoisesti yli vuoden, eläkeoikeus lakkaisi tai muuttuisi osatyökyvyttömyyseläkkeeksi työeläkejärjestelmässä.

Vammaisfoorumi näkee, että esitetty malli olisi askel eteenpäin joustavammissa järjestelmissä. Joustavampi yhteensovittaminen vähentäisi kannustinloukkuja, tukisi osatyökykyisten työhön kiinnittymistä, kasvattaisi työtunteja ja parantaisi vammaisten ihmisten toimeentuloa. Malli mahdollistaisi ajoittaiset suojaosan ylitykset esim. lomarahojen ja lisäpalkkioiden osalta. Se mahdollistaisi myös sen, jos haluaa kokeilla hetkellisesti työajan lisäämistä. Vuositasoinen joustosumma voisi myös yksinkertaistaa etuusseurantaa: yksittäiset ylitykset eivät enää laukaisisi keskeytyksiä, vaan kirjautuisivat joustosumman kulutukseksi. Vasta jouston täytyttyä tulisi kyseeseen vähennys eläkkeestä.

Ehdotuksessa on positiivista myös se, että ammatillisen kuntoutuksen aikana voisi ansaita tuloja, joita ei huomioida yhteensovituksessa ja että myöskään omaishoidon tuesta annetun lain perusteella maksettavaa hoitopalkkiota ei huomioida yhteensovituksessa.

Vammaisfoorumi näkee mallin heikkoutena sen, että osatyökyvyttömyyseläkettä saaville voi ansioraja tulla vastaan esimerkiksi tulojen noustessa, vaikka työaika ei olisikaan muuttunut. Tilanne lähtökohtaisesti on näillä henkilöillä se, että he tekevät pitkäaikaisesti työtä osatyökyvyttömyyseläkkeen turvin. Tämä ehdotettukaan malli ei tuo ratkaisua siihen, että ansiorajan tultua vastaan, on työaika vähennettävä tulojen noustessa. Ansiorajan kertakorotus ja indeksikorotukset voivat osittain tuoda ratkaisun tilanteeseen, mutta usein palkkakehitys on ollut korotuksia korkeampaa. Tilanne ei myöskään vastaa YK:n vammaisyleissopimuksen edellytystä siitä, että vammaisen henkilön pitää voida edetä urallaan. Vammaisyleissopimus edellyttää, että vammaisilla henkilöillä tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet urakehitykseen, saada tarvittavaa tukea ja mukautuksia, sekä tulla kohdelluksi syrjimättömästi kaikissa työuran vaiheissa.

Joustosumman tulisi olla korkeampi

Lakiluonnoksessa esitetään, että joustosumma olisi 2 x suojaosa. Joustosumman määrä on Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan liian alhainen, mikä voi luoda uuden kannustinkynnyksen. Mikäli eläkkeensaaja haluaa pitäytyä joustosumman sisällä, ei määrä mahdollista isoa työajan lisäämistä pidemmäksi aikaa. Pidempiaikainen kokeilu lisätyillä työtunneille varmistaisi kokeilijalle, onko työkyky vahvistunut niin paljon, että voisi siirtyä työkyvyttömyyseläkkeeltä kokonaan työhön. Joustosumman alhaisuus ei myöskään kannusta yrittäjänä itsensä työllistäviä vammaisia henkilöitä, joiden tulot voivat olla ajoittaisia ja palkkio monen kuukauden työstä voi ylittää joustosumman yhdellä kerralla.

Vammaisfoorumi näkee positiivisena sen, että joustosummamallissa eläkkeestä tehdään vähennys vasta sitten, kun vuosijousto on käytetty. Malli ei luo niin jyrkkää muutosta eläkeoikeuteen kuin nykyinen takautuva keskeytys ja takaisinperintä. Ehdotuksessa parannusta olisi, että eläkettä ei perittäisi heti takaisin kokonaan, vaan vain sen ylittsen verran, jonka ylitys olisi tapahtunut joustosumman käyttämisen jälkeen.

Eläkeoikeuden katkeaminen 12 k:n jälkeen

Lakiluonnoksessa on reunaehtona yhtämittainen kuukausirajan ylitys 12 kk:n ajan. Mikäli 12 kk ylittyy, eläkeoikeus katkeaa. Työeläkejärjestelmässä täysi työkyvyttömyyseläke muuttuu osatyökyvyttömyyseläkkeeksi 12 kk:n yhtäjaksoisen suojaosan ylityksen jälkeen. Pelkkää osatyökyvyttömyyseläkettä saavilla suojaosan ylitys voi tapahtua 24 kk:n ajan.

Vammaisfoorumi näkee mallissa puutteena sen, että eläkeoikeus katkeaa verratien nopeasti, vuoden yhtämittaisen ylityksen jälkeen. Vammaisfoorumi pitää 12 kk rajaa epäoikeudenmukaisena kansan- ja takuueläkkeen saajilla, koska niissä ei ole osaeläkettä ja siten heidän tilanteensa olisi epäedullisempi kuin työeläkettä saavilla. Vammaisfoorumi esittää, että Kelan eläkkeiden osalta punnittaisiin 24 kk:n rajaa.

Perusteluna on mallin vertautuminen nykyiseen eläkkeen lepäämään jättämisen malliin sekä vammaisyleissopimuksen artiklan 28:n näkökulmasta toimeentulon jatkuvuus. Artikla 28 (riittävä elintaso ja sosiaaliturva) edellyttää sosiaaliturvaa ilman syrjintää ja varoittaa haitallisista ehdollisuuksista. Jos oikeus katkeaa pysyvästi 12 kk:n jälkeen, eläkkeensaajan sosiaalinen turva katkeaa kohtuuttoman nopeasti suhteessa tulokehityksen luonteeseen (vaihteleva työkyky).

Vammaisfoorumi esittää, että eläkeoikeuden katkeamisen sijaan otettaisiin käyttöön eläkkeen keskeytys tai eläkkeen nopea palautusmenettely (nopea uudelleenmaksu, jos tulot taas laskevat rajan alle). Nämä toteuttaisivat vammaisyleissopimusta paremmin kuin lopullinen lakkautus. STM:n ehdotuksessa arvioidaan, että joustomallin työllisyysvaikutus on rajallinen mutta positiivinen, eikä pysyväle eläkkeen lakkautukselle ole näin ollen taloudellisen välttämättömyyden perustetta. Eläkkeen keskeytys ja oikeuden säilyttäminen riittäisivät varmistamaan, ettei etuus juokse kokoaikatyön rinnalla, mutta se antaisi turvan, jos terveydentila heikkenee ja ansiot vähenevät. Tämä olisi sekä inhimillistä että hallinnollisesti viisasta.

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry